

PSIXOLOGLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIK
SHAKLLANISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK DETERMINATLARI

Qodirova Dilnoza Murtazoyevna

BuxDu psixologiya kafedrası òqituvchisi

Annotatsiya: Maqolada bo'lajak psixologlarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda faoliyatga asoslangan yondashuvdan foydalanish masalalari yoritilgan. Shu bilan birga tadqiqotda faoliyatga asoslangan uslubiy metodlar ham tahlil qilindi.

Tayanch so'zlar: kommunikatsiya, qobiliyat, psixolog, pedagog, harakat, determinat.

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы использования деятельностного подхода в формировании коммуникативной компетентности будущих психологов. При этом в исследовании анализировались и методические методы, основанные на деятельности.

Ключевые слова: общение, способности, психолог, педагог, действие, детерминация.

Abstract: The article describes the issues of using an activity-based approach in the formation of communicative competence of future psychologists. At the same time, methodological methods based on activity were also analyzed in the research.

Key words: communication, ability, psychologist, pedagogue, action, determinate.

Kommunikativ kompetensiya - samarali muloqot qilish qobiliyati, muayyan vaziyatlarda samarali muloqotga erishish uchun zarur bo'lgan ichki resurslar tizimi (V.N. Kunitsyna). Qobiliyat yilda zamonaviy psixologiya bilim, tajriba va inson qobiliyatlarining kombinatsiyasi sifatida tushuniladi (G.A. Tsukerman).

Ya'ni kommunikativ kompetensiya, kommunikativ ko'nikmalardan farqli o'laroq (madaniyatda mavjud bo'lgan maqsadlarga erishish vositalari va usullaridan foydalanishda mashq qilish orqali o'rgatilishi mumkin bo'lgan fazilatlar), insonga o'z aloqa maqsadlariga erishish vositalarini va usullarini mustaqil ravishda yaratishga imkon beradigan fazilatlar mavjudligini nazarda tutadi. Kommunikativ qobiliyat - bu pedagogik o'zaro harakat sohasida maxsus ko'rinishga ega bo'lgan muloqotga qobiliyatlilikdir. Shaxsning atrofidagilar bilan o'zaro munosabat o'rnatishi. Munosabat jarayonida u o'zining nutqi, ko'rinishi, xatti-harakatlari orqali o'zgaga ta'sir etish jarayoni. Bu kommunikatsiya har bir shaxsda bo'ladi faqat turli xil ko'rinishlarda namoyon qilishadi. Kimdadir bu qobiliyat yuqori darajada kimdadir sust darajada, kimdadir umuman rivojlanmagan bo'lishi mumkin. Pedagogik qobiliyat bu ta'lim-tarbiya jarayonida munosabatlarda jarayon qatnashchilari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni nazarda tutamiz. Pedagogik kommunikatsiya faqatgina ta'lim-tarbiya jarayonida kuzatilib bu jarayonni yana samaradorligini oshirish uchun xizmat qiladi. Pedagogikada kommunikatsiya to'g'ri muomala qilish qoidalari, muloqot jarayonida har bir inson suhbatdoshiga ta'sir etish usuli

tartiblarini to'g'ri yo'lga qo'yilishi jarayonlarini qamrab oladi. Pedagogik qobiliyatni psixologik jihatlari shundaki, muloqot jarayonida shaxsni ongiga uning ruhiyatiga ta'sir eta olish qobiliyatidir. Psixologik jihatdan ta'sir etish ham muhim ro'l o'ynaydi. Ya'ni insonga nutqimizdan qat'i nazar unga harakatlarimiz, nutqimizning ohangi, mimik va pantomimik harakatlarimiz ham ta'sir etish jarayonida asosiy o'rinni egallaydi. Psixologik adabiyotlarda kommunikativ qobiliyatlarning bir qancha turlari ajratib ko'rsatiladi:

1) insonning insonni tushuna olishi (insonni shaxs sifatida, uning alohida jihatlari, motiv va ehtiyojlarini baholash, tashqi xulq-atvorini ichki olami bilan bog'liqlikda ko'rib chiqish, yuz, qo'l, gavda harakatlarini “o'qish” ko'nikmasi)

2) insonni o'z-o'zini anglay olishi (o'z bilimi, qobiliyati, o'z xarakteri va boshqa qirralarini baholash, inson boshqalar tomonidan qay tarzda qabul qilinishi va atrofdagilar ko'zi bilan baholash);

3) muloqot vaziyatini to'g'ri baholay olish ko'nikmasi (mavjud holatni kuzatish, uning namoyon bo'lish belgilari haqida ko'proq axborotlarni ajarata olish, ularga e'tiborni qaratish, yuzaga kelayotgan vaziyatning ijtimoiy va psixologik mohiyatini to'g'ri idrok etish va baholash).

Kommunikatsiya bu:

1) bir shaxsdan ikkinchisiga, bir madaniy birlikdan boshqasiga axborot) uzatish;

2) axborot almashinuvi jarayonida ishtirokchilarini o'zaro bog'lab turgan liniya yoki kanal;

3) axborotni uzatish yoki qabul qilishga yordam beradigan o'zaro harakat, axborot uzatish yoki qabul qilish jarayoni.

Kommunikatsion jarayonlarning asosiy vazifalari: insonlarning bir-biriga o'zaro ta'siri; turli g'oyalar, manfaatlar, kayfiyatlar, his-tuyg'ular bilan almashinishi. Insonlar orasidagi muloqotning xususiyatlari:

1) har biri faol subyekt bo'lgan ikki individning mavjud munosabatlari (bu holda ularning o'zaro axborot almashinuvi birgalikdagi faoliyat yo'lga qo'yilishini ko'zda tutadi);

2) hamkorlarning bir-biriga belgilar tizimi orqali o'zaro ta'sir ko'rsatish imkoniyati (verbal va noverbal kommunikatsiyalar);

3) kommunikator (axborot yo'llayotgan odamda) va resipientda (uni qabul qilayotgan odamda) yagona yoki o'xshash kodlashtirish va kodni ochish tizimlari mavjud bo'lgan holdagina kommunikativ ta'sir ko'rsatish;

4) kommunikativ to'siqlar yuzaga kelish ehtimoli (bunday holda muloqot va munosabat o'rtasida mavjud bo'lgan bog'liqlik aniq-ravshan namoyon bo'ladi).

Muloqotning kommunikativ uslublari - bu boshqa insonlar bilan muloqot qilish jarayonida birga harakat qilish usullaridir. Kommunikativ muloqotning o'n ko'rinishi:

1) dominant - kommunikatsiyada boshqalar rolini (o'rnini, ahamiyatini) kamaytirishga yo'llangan usuli;

2) dramatik - ma'lumot mazmunini bo'rttirish va unga emotsional bo'yoq berish usuli;

3) bahsli - kommunikativ muloqotning tajovuzkor yoki isbotlashga qaratilgan uslubi;

4) tinchlantiruvchi - bo'shashtiradigan, maqsadi, ayniqsa konfliktli vaziyatlarda hamsuhbatining xavotirini kamaytirishga qaratilgan muloqot uslubi;

5) taassurotli - muzokaralar bo'yicha hamkorda taassurot qoldirishga qaratilgan strategiya;

6) aniq - xabarning aniq-ravshanligiga qaratilgan;

7) e'tiborli - hamsuhbatlar kommunikativ muloqot jarayonida nimalarni so'zlayotganiga qiziqish bildirish;

8) ko'tarinki (ruhlangan) - noverbal axloq - ko'z, imo-ishora, tana harakatlari kabilardan tez-tez foydalanish;

9) do'stona - hamsuhbatini ochiq rag'batlantirish va uning muloqotga qo'shgan ulushidan manfaatdorlik;

10) ochiq-oydin - o'z fikri, his-tuyg'ulari, emotsiyalari, o'zligini, shaxsini namoyon etadigan jihatlarini qo'rqmay ifodalashga bo'lgan intilish.

Demak kommunikatsiya (muloqot) insonni atrofdagi shaxslar bilan o'zaro aloq o'rnatish uchun vosita, usul bo'lib hizmat qiladi. Shaxsning kommunikativ qobiliyati hayotda uchraydigan har qanday turdagi konfliktlarni kelib chiqishi da yoki mavjud konfliktlarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. Hayotimizdagi nizolarnim kelib chiqishida albatta shaxsning o'zi sababchi bo'ladi. Bizning atrofdagi insonlar o'zaro aloqa o'rinarish jarayonimizda biz kommunikatsion qonun-qoidalarga rioya qilib muloqot o'matishimiz muhim hisoblanadi. Bizning muloqot jarayonimiz jarayonida yo'l qo'yadigan xatolarimiz orqali biz turli xil nizolarni keltirib chiqaramiz yoki niziolami hal qilishimiz ham mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Axmedova M.T. Pedagogik konfliktologiya. O'quv qo'llanma.

2. Axmedova M.T. Rashidov H.F. Pedagogik konfliktlarni bartaraf etish dars intizomini yaxshilash omili sifatida. Maktab vahayot 2015.

3. Баныкина С.В. Конфликт в современной школе: изучение и управление 2006.

4. Jumayev R.Z. Konfliktologiya asoslari, asosiy tushuncha va tamoyillari. o'quv qo'llanma, 2015.

5. R.Musunonov, S.N.Jamoldinova. "Teacher communication as a Tool for the Prevention of Pedagogikal conflicts". Pindus journal of Culture, literature, and ELT. December 2021.

